

що складність і тривалість трансформації залежить від тривалості перебування країн у режимі адміністративного соціалізму та що найбільшими є труднощі трансформації людини-громадянина, її свідомості, способу мислення і готовності до активних дій із захисту власних інтересів, а також до об'єднання зусиль у боротьбі за власні права і справедливість. Ні в Україні, ні в інших транзитивних країнах революційної трансформації людини-громадянина та суспільства у цілому ще не відбулося. Не відбулось і формування нової демократичної еліти. Очевидно, що для цього буде потрібно декілька поколінь. Тому, з точки зору «тонкої людської технології» революційної трансформації, ми знаходимося лише на самому початку реалізації Українського трансформаційного проекту. Його успішна реалізація потребує великого синергетичного ефекту об'єднаної всенародної праці та консолідації суспільства. Інтелектуальні лідери нашого народу вірять у те, що сучасна суверенна Україна, яка відновила свою державність у 1991 р. і стала органічною складовою всесвітньої ліберально-демократичної революції, яка інтегрує у собі принципи соціального лібералізму та соціал-демократичних ідей, очевидно, не зверне з цього шляху. Бо це єдино правильний Український шлях розвитку і прогресу.

Література

1. Булгаков С. Н. Философия хозяйства / С. Н. Булгаков. – М. : Наука, 1990. – 412 с.
2. Гальчинський А. С. Політична нооекономіка: начала оновленої парадигми економічних знань / А. С. Гальчинський. – К. : Либідь, 2013. – 472 с.

3. Kahn H. The Next 200 Years / Kahn H., Brown W., Martell I. – London : Athlone Press of the University of London, 1976. – 197 p.
4. Білорус О. Г. Проблеми глобальної модернізації та імперативи неоіндустріалізації транзитивних країн / О. Г. Білорус // Економічний часопис-XXI. – 2012. – № 9–10. – С. 3–6.
5. Perry-Puzyrewski T. Das Corporatism: The New Testament, with New Reforms, for a New Russia / T. Perry-Puzyrewski. – N.Y. : Macroman, 1993. – 244 p.
6. Гальчинський А. С. Нотатки радника Президента. Десять років з Президентом Леонідом Кучмою / А. С. Гальчинський. – К. : Либідь, 2013. – 584 с.
7. Евстигнеева Л. П., Евстигнеев Р. Н. Экономический рост – либеральная альтернатива / Л. П. Евстигнеева, Р. Н. Евстигнеев. – М. : Наука, 2005. – 519 с.

Стаття надійшла до редакції 18.06.2013

References

1. Bulgakov, S. N. (1990). *Philosophy of economics*. Moscow: Nauka (in Russ.).
2. Halchynskiy, A. S. (2013). *Political nooeconomics: the principiums of economic knowledge renewed paradigm*. Kyiv: Lybid (in Ukr.).
3. Kahn, H., Brown, W., & Martell, I. (1976). *The Next 200 Years*. London: Athlone Press of the University of London.
4. Bilorus, O. (2012). Problems of Global Modernization and Imperatives of Neo-industrialization of Transitional Countries. *Ekonomichnij Casopis-XXI (Economic Annals-XXI)*, 9-10, 3-6 (in Ukr.).
5. Perry-Puzyrewski, T. (1993). *Das Corporatism: The New Testament, with New Reforms, for a New Russia* N.Y.: Macroman.
6. Halchynskiy, A. S. (2013). *The Notes of Adviser of the President. 10 years with President L. Kuchma* Kyiv: Lybid (in Ukr.).
7. Yevstignieieva, L. P., & Yevstignieiev, R. N. (2005). *Economic Growth – Liberal Alternative*. Moscow: Nauka (in Russ.).

Received 18.06.2013

УДК 339.7:339.982

Н. Я. Кравчук

кандидат економічних наук, доцент, докторант кафедри міжнародних фінансів, Тернопільський національний економічний університет, Україна
kravchukmf@rambler.ru

СИСТЕМНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ТА СТРАТЕГІЧНІ ВЕКТОРИ РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ ГЕОФІНАНСОВОГО ПРОСТОРУ В УМОВАХ НЕРІВНОВАЖНОГО РОЗВИТКУ

Анотація. У статті розкрито проблеми реструктуризації геофінансового простору в умовах нерівноважного розвитку, руйнування вертикально-ієрархічних і лінійно детермінованих систем та загострення глобальних міжсистемних трансформацій. Узагальнено стратегічні вектори й обґрунтовано системні детермінанти реструктуризації геофінансового простору у функціональному, просторовому і часовому вимірах.

Ключові слова: геофінансовий простір, реструктуризація, нерівноважний розвиток, міжсистемні трансформації.

Н. Я. Кравчук

кандидат экономических наук, доцент, докторант кафедры международных финансов, Тернопольский национальный экономический университет, Украина

СИСТЕМНЫЕ ДЕТЕРМИНАНТЫ И СТРАТЕГИЧЕСКИЕ ВЕКТОРЫ РЕСТРУКТУРИЗАЦИИ ГЕОФИНАНСОВОГО ПРОСТРАНСТВА В УСЛОВИЯХ НЕРАВНОВОСНОГО РАЗВИТИЯ

Аннотация. В статье раскрыты проблемы реструктуризации геофинансового пространства в условиях неравносного развития, разрушения вертикально-иерархических и линейно детерминированных систем и обострения глобальных межсистемных трансформаций. Обобщены стратегические векторы и обоснованы системные детерминанты реструктуризации геофинансового пространства в функциональном, пространственном и временном измерениях.

Ключевые слова: геофинансовое пространство, реструктуризация, неравносное развитие, межсистемные трансформации.

Natalia Kravchuk

Ph.D. in Economics, Associate Professor, Dr. Sc. (Econ.) Degree Seeker, Ternopil National Economic University, Ukraine

SYSTEM DETERMINANTS AND STRATEGIC VECTORS OF GEO-FINANCIAL SPACE RESTRUCTURING IN CONDITIONS OF DISEQUILIBRIUM DEVELOPMENT

Abstract. *Introduction.* Modern geo-financial space development is taking place in conditions of intersystem transformations which are coherent with the logics and methodological concept of the nonlinear dynamics theory. In such conditions, the new occurs from the transitional, systemically indefinite state (chaos) which can not be changed quickly, contains creative energy and constructive potential for fundamental transformations. Significance of intersystem transformations methodology especially actualizes in analyzing of geo-financial space strategic restructuring vectors in conditions of disequilibrium development.

Purpose. To give conceptual substantiation of system determinants and strategic vectors of geo-financial space restructuring in functional, spatial and time dimensions taking into account specifics of disequilibrium development at modern stage of intersystem transformations. *Results.* In the article, an in-depth research of the actual global development problems in geo-financial space is represented. Compositionally, the research uncovers in two main directions: the first one is generalizing and systematization of geo-financial space strategic development vectors and the second one is deep study of geo-financial space disequilibrium development determinants. The material is represented in projection at up-to-date theoretical and applied problems of geo-financial space restructuring in functional, spatial and time dimensions. *Conclusion.* The strategic vectors of geo-financial space restructuring have been generalized. The measures for global financial architecture change within each of them have been proposed, as well as the basic principles of geo-financial space functioning, and opportunities and threats for global development definition. The hypothesis has been put forward concerning geo-financial space integral configuration formation which will develop on basis of double logics – «financial regionalism» and «transformed multilateralism».

Key words: geo-financial space; restructuring; disequilibrium development; intersystem transformations.

JEL Classification: D59, F01, F02, F39, H87

Постановка проблеми. Однією з найактуальніших проблем у сучасних умовах нерівноважного глобального розвитку є реструктуризація геофінансового простору. За усіма ознаками свого структурно-системного прояву та просторово-часових масштабів це досить складне і різнопланове явище, що вписується в методологічний концепт міжсистемних трансформацій, коли відбуваються глибокі перетворення, зумовлені зміною суспільно-історичних епох та циклів глобально-цивілізаційного розвитку. За таких умов геофінансовий простір реструктуризується за логікою нелінійної динаміки: «порядок – біфуркація і хаос – новий порядок». Нове виникає із біфуркації та хаосу – перехідного системно невизначеного стану, який не може бути швидкоплинним; містить не лише механізми подолання старого, а й творчу енергетику і конструктивний потенціал для докорінних трансформацій [1, с. 122–123]. Аналіз стратегічних векторів реструктуризації геофінансового простору, що окреслюються у процесі сучасних глобально-цивілізаційних трансформацій, дає змогу більш глибоко осмислити суть цієї проблеми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми, що піднімаються у статті, перебувають у центрі уваги багатьох учених. Вагомий внесок у дослідження фундаментальних питань розвитку геофінансового простору як об'єкту соціального конструювання зробили західні вчені-соціологи М. Агліетта (*M. Aglietta*), П. Бурдьє (*P. Bourdieu*), Е. Гідденс (*A. Giddens*), Г. Зіммель (*G. Simmel*), М. Кастельс (*M. Castells*), Е. Тоффлер (*A. Toffler*), російські вчені Е. Кочетов і Ю. Осипов. Упродовж останніх років питанням реформування світової фінансової системи та глобальної фінансової архітектури в контексті відновлення фінансової стійкості і стабільності присвячені праці зарубіжних – А. Грінспена (*A. Greenspan*), П. Кругмана (*P. Krugman*), М. Обстфельда (*M. Obstfeld*), Дж. Сороса (*G. Soros*), Дж. Стігліца (*J. Stiglitz*) – та українських – В. Козюка, З. Луцишин, В. Мазуренка, С. Науменкової, О. Плотникова, О. Сніжко, О. Шарова і багатьох інших – учених. Фундаментальні основи нерівноважного розвитку знайшли відображення у працях І. Пригожина (*I. Prigozhin*), І. Стенгерс (*I. Stengers*), С. Курдюмова, О. Князевої, Ю. Яковця. Серед українських учених окремо слід відзначити праці А. Гальчинського.

Водночас поза належною увагою залишаються процеси реструктуризації геофінансового простору в умовах нерівноважного розвитку, руйнації вертикально-ієрархічних і лінійно детермінованих систем та загострення глобальних міжсистемних трансформацій.

Метою статті є концептуальне обґрунтування системних детермінант і стратегічних векторів реструктуризації геофінансового простору у функціональному, просторовому та часовому вимірах з урахуванням специфіки нерівноважного розвитку на сучасному етапі міжсистемних трансформацій.

Основні результати дослідження. В умовах сучасних міжсистемних трансформацій геофінансовий простір розвивається за принципами дисипативної системи, що характеризується 1) несформованістю критичної маси інтегральної системної якості; 2) пріоритетністю горизонтальних зв'язків між елементами; 3) домінуванням принципів саморозвитку кожного окремого сегменту [2, с. 144–145].

Зазначені ознаки непорядкованості геофінансового простору стають системними детермінантами нерівноважного розвитку, якому притаманне органічне поєднання хаосу і порядку. У цьому контексті, розглядаючи стратегічні вектори реструктуризації геофінансового простору, важливо відійти від методологічних концептів парадигми детермінізму та лінійної логіки, оскільки його реальні трансформації відбуваються за принципом нелінійної динаміки. Це означає, що в певних критичних точках розвитку (точках біфуркації) розвиток структурних компонентів геофінансового простору може відбуватися в одному із кількох «енергетично рівнозначних», але наперед не заданих векторів (*табл.*).

Стратегічні вектори реструктуризації геофінансового простору потрібно сприймати як такі, що підпорядковуються ймовірнісній логіці й визначаються як цивілізаційними домінантами, так і функціональними та просторово-часовими особливостями його розвитку в майбутньому.

Із прагматичного погляду, ключове завдання реструктуризації геофінансового простору полягає у зміцненні глобальної фінансової стійкості й корекції глобальних фінансових дисбалансів. Проте футурологічно це набагато складніше і різноплановіше явище, що охоплює не лише питання інституційних основ та політико-економічних доктрин корекції глобальних фінансових дисбалансів, а й ґрунтовне усвідомлення глибинних причин нестабільності геофінансового простору, форм її прояву та масштабності наслідків. З огляду на таку постановку проблеми реструктуризацію геофінансового простору потрібно розглядати у двох ключових аспектах – з точки зору зовнішніх форм прояву трансформаційних процесів і з урахуванням їх внутрішнього змістовного наповнення. Якщо у першому випадку йдеться про зміни у структурних пропорціях щодо перерозподілу світових доходів та капіталу між окремими складовими геофінансового простору, то у другому – про суперечності системного порядку і кардинальні зрушення, за яких змінюється вся інституційна система суспільства, не тільки його функціональні, а й світоглядні засади.

У функціональному вимірі системні детермінанти реструктуризації геофінансового простору потрібно розглядати з позицій його системної цілісності та інтегративності й, водночас, у контексті тих трансформацій, що відбуваються у ключових складових усього геопростору. Геофінансовий простір, як середовище продукування глобальних ризиків і дисбалансів, розвивається за принципами складних гетерогенних систем, що об'єднують неоднорідні функціональні структури, які водночас функціонують на принципах системної цілісності та інтегративності. Взаємодія різноякісних складових у межах гетерогенного геофінансового простору визначає його специфічну складність, багаторівневу неоднорідність і, зрештою, перманентну нестабільність. Остання, підсилена комплексною дією масштабних трансформацій, що відбуваються у ключових структурних складових геопростору, стала визначальною рисою сучасного глобального розвитку.

Передусім йдеться про системні детермінанти, що накопичилися у геоекономічному просторі та призвели не лише до структурної деформації економічних систем у «старих» і «нових гравітаційних центрах» [4, с. 181–244], а й до деформації глобального економічного циклу, структурних

Таблиця

Альтернативні вектори реструктуризації геофінансового простору

Сценарії	Сценарій 1	Сценарій 2	Сценарій 3	Сценарій 4
СТРАТЕГІЧНІ ВЕКТОРИ ТА КРИТЕРІЇ РЕФОРМУВАННЯ	«ФІНАНСОВИЙ РЕГІОНАЛІЗМ	РЕСТРУКТУРИЗОВАНИЙ «ЗАХІДНИЙ ЦЕНТРИЗМ»	ФРАГМЕНТАРНИЙ ПРОТЕКЦІОНІЗМ	ТРАНСФОРМОВАНИЙ МУЛЬТИЛАТЕРАЛІЗМ
Стратегічні вектори	Поділ світу до 2020 року на три блоки: - Євросоюз; - «Демократичний торгівельний альянс» (за участю США та їх партнерів у сфері зони вільної торгівлі, передусім у Західній півкулі); - «Східне міжнародне співробітництво»	Формування Бреттон-Вудсу II – скоординованої та фінансово узгодженої системи з акцентом на країни Заходу, зусилля яких спрямовані на реформування міжнародних фінансових інституцій і створення нової системи на чолі із наднаціональною регулюючою інституцією	Відхід від принципів глобалізації через активізацію різних протекціоністських заходів	Формування свого роду «глобальної фінансової екосистеми» із зсувом економічного центру на Схід
Принципи функціонування	- подвійна інтеграція (глобальна із превалюванням регіональної); - лібералізація взаємовідносин у межах блоків	- наднаціональне регулювання через реформування міжнародних фінансових інститутів і створення наднаціонального мегарегулятора	- економічний протекціонізм на національному рівні	- посилення глобального співробітництва; - гармонізація заходів із регулювання; - абсолютне право власності; - гнучкі ринки праці
Переваги	Високий рівень мобільності товарів і послуг у межах блоків	Посилення регулювання фінансової діяльності	Залежать від масштабності та поширення протекціоністських заходів	Формування стабільного глобального інвестиційного клімату
Ризики	Існування суттєвих бар'єрів між блоками	Посилення нерівномірності економічного розвитку і стагнації ринків, що розвиваються; виникнення нових економічних криз	Порушення діючого міжнародного порядку, посилення економічних конфліктів (торговельних війн, у т.ч. за контроль над ресурсами)	Домінування фінансової сфери в економіці, в основі якої лежить сек'юритизація, що залишається незмінною та нерегульованою

Джерело: Узагальнено і побудовано автором за [3]

диспропорцій у розвитку фінансового та реального секторів глобальної економіки, формування західної моделі економіки, що базується на «цінностях споживання» і вже досягнула «меж зростання». З огляду на зазначене реструктуризацію геофінансового простору необхідно розглядати в контексті тих масштабних трансформацій, які лежать у площині переходу від «пізноіндустріального економічного устрою з притаманною йому неоліберальною моделлю глобалізації в інтересах і під контролем ТНК» та «старих гравітаційних центрів» до постіндустріального економічного устрою, коли відбувається зближення рівнів економічного розвитку країн і цивілізацій [5, с. 70].

Не менш вагому роль у консервації проблем нерівноважного розвитку геофінансового простору відіграють соціодемографічні детермінанти, зокрема: поглиблення сучасної демографічної кризи, що виявляється в депопуляції та старінні населення (особливо у «старих гравітаційних центрах»), зменшенні частки економічно активного населення і наростанні міграційних потоків, поглибленні соціальної поляризації населення й надмірному розриві у рівні та якості життя. Поглиблення цих негативних процесів є однією із причин консервації проблеми глобальних фіскальних розривів і дисбалансів. У такому контексті соціодемографічні фактори є визначальними детермінантами дисипативної рівноваги геофінансового простору, під впливом яких нестабільність і ризики набувають нового, морально-етичного виміру.

Проблеми нерівноважного розвитку геофінансового простору не можна розглядати поза загальним контекстом асиметричності глобального технологічного розвитку. Незважаючи на те, що глобалізація гіпотетично прискорює дифузю та сприяє більш рівномірному розосередженню знань, науки, інформації, технологій, проте «процеси

глобалізації у цілому асиметричні» [6, с. 55]. Основними центрами концентрації світових технологічних знань і ресурсів залишаються «старі гравітаційні центри» – США, Японія та країни Західної Європи. Незважаючи на те, що останнім часом зміцнюються позиції у високотехнологічних і наукомістких сферах «нових гравітаційних центрів, загалом невирішеною проблемою міжнародних ціннових диспаратів та, відповідно, перерозподілу доходів і доданої вартості, залишається «технологічний розрив». Тому реструктуризацію геофінансового простору необхідно розглядати крізь призму подолання технологічної поляризації геопростору [5, с. 70].

У найближчому майбутньому (за оцінками аналітиків банку *Barclays*) у контексті посилення нерівноважного розвитку геофінансового простору домінуватиме ще одна тема – нестача природних ресурсів та енергетична безпека. Цей висновок базується на тому, що високий попит на енергоресурси з боку «нових гравітаційних центрів» справлятиме вплив на кон'юнктуру динаміку цін, обмежуючи можливості органів монетарної влади у боротьбі зі спекуляціями і згладжуванням економічних циклів [7]. І це через те, що ціна на нафту визначається на ринку балансом попиту та пропозиції виключно фінансових інструментів – нафтових ф'ючерсів, яких набагато більше, ніж самої нафти, і ліквідність яких набагато вища. І всі, у кого є «зайві» гроші, вкладають їх у нафтові ф'ючерси, піднімаючи ціни до небачених висот [8]. Відтак у будь-який момент неминучо є корекція чи навіть розвив «нафтової бульбашки».

Стратегічні вектори реструктуризації геофінансового простору визначатиме також характер трансформацій, що відбуваються в геополітичній сфері. Їх суть, передусім, полягає в переході від нині домінуючої стратегії «західного центрizmu» та протистояння окремих країн, регіональних утворень і локальних цивілізацій, що періодично претендують на глобальну гегемонію, до поліцентричного світового устрою, що розвиватиметься на принципах трансформованого мультilaterалізму. Тож слушною є думка про можливе формування глобальної фінансової системи на базі «діалогу та партнерства країн і цивілізацій у відповідь на виклики нової епохи; створення інститутів та механізмів цього партнерства у глобальних масштабах» [5, с. 70].

І врешті, помітну роль у реструктуризації геофінансового простору відіграватимуть трансформації у соціокультурному сегменті глобального розвитку. Їх значущість стає особливо очевидною в умовах наростання «глобальної війни ідей, еталонів життя, соціально-філософських доктрин, конкуренції іміджів та авторитетів за переділ світових ринків і глобального лідерства» [8, с. 26]. Тут насамперед ідеться про соціальний та економіко-технологічний прорив країн Східної Азії, що супроводжується автентичною соціокультурною революцією. У результаті сформувалася певна сукупність цінностей і принципів, які репрезентують так звану азійську модель, що є підґрунтям динамічного

економічного розвитку нових індустріальних країн. Схожі тенденції стають помітними і в мусульманських країнах, секрет успіху яких у світовій індустрії фінансових послуг базується на принципах шаріату. І хоч західні соціокультурні стереотипи поки що «продовжують свою експансію у глобалізованому просторі, Заходу дедалі важче перекопувати інші народи у прогресивності своїх духовних та морально-етичних цінностей і принципів» [8, с. 26]. Важко спрогнозувати, які із названих моделей відповідатимуть соціо- та політико-культурній матриці геофінансового простору в майбутньому. Однак навряд чи буде перебільшеним твердження про те, що останнім часом під сумнів ставиться сам західний проект глобалізації і окреслюється тенденція до розчарування як у західних цінностях, так і в англосаксонській моделі фінансової системи з її ліберальними принципами ринкової економіки.

Отже, реструктуризація геофінансового простору зумовлена масштабними міжсистемними трансформаціями, які відбуваються в різних функціональних складових геопростору. У своїй сукупності ці трансформації посилюють характер прояву глобальних дисбалансів і демонструють діалектичний перехід від порушення глобальної фінансової рівноваги до неминучих структурних та міжсистемних криз, які мають особливо руйнівний характер. Відтак явище дисбалансу, набуваючи сили об'єктивного закону, переростає у трансцендентний стан «стабільної нерівноваги».

Реструктуризацію геофінансового простору у *просторовому* аспекті необхідно розглядати крізь призму перерозподілу векторів геополітичного, гео економічного і геофінансового впливу між «старими» та «новими» гравітаційними центрами в категоріях абсорбції світових доходів і дифузії економічної могутності й багатства. В умовах безпрецедентної зміни якісного та кількісного складу країн – лідерів глобального розвитку глобалізація у її прозаїчному варіанті поступово почала зазнавати свого роду інверсії. Водночас, можна припустити, що зміцнення позицій «нових гравітаційних центрів» у геофінансовому просторі відбуватиметься поступово, еволюційним шляхом. Перерозподіл впливу стримуватиметься як певною інерційністю розвитку «старих гравітаційних центрів», що не зацікавлені у втраті домінуючої ролі в міжнародних валютно-фінансових відносинах, так і свідомою політикою «нових гравітаційних центрів», які зважено підходять до інтеграції своїх ринків капіталу у глобальні фінанси. Незважаючи на ці стримуючі фактори, користь від структурних зрушень у геофінансовому просторі отримують «нові гравітаційні центри». Кількісне та якісне зростання їх фінансових інститутів і ринків уже в найближчому майбутньому посилять диференціацію геофінансового простору та приведе до «кардинальної перебудови світового фінансового ландшафту» [9, с. 22]. Потужний потенціал для цього мають Китай; країни Латинської Америки – Мексика і Бразилія; не відстають від лідерів Республіка Корея та Туреччина, а також Індія, Індонезія; потенціал зростання має частина мусульманських країн (в основному глобальні ресурсні ранти). Експерти й аналітики з цього приводу висловлюють оптимістичні прогнози, згідно з якими «одним із ключових векторів розвитку геофінансового простору стане рух до багатополлярності та більшої збалансованості» [9, с. 22].

У *часовому вимірі* питання реструктуризації геофінансового простору охоплюють широкий спектр – від короткострокових заходів із мінімізації наслідків глобальної нестабільності і корекції глобальних фінансових дисбалансів до глибоких структурних змін у геофінансовому просторі під впливом глобальних трансформацій; від реакції на кризові потрясіння до реформування глобальної фінансової архітектури «в рамках еволюційних циклів міжнародної економічної та політичної системи» [10].

Відповідно до концепції еволюційних циклів, у діапазоні 2004–2006 років світова спільнота вступила в надзвичайно динамічну фазу *великих потрясінь*, яка за глибиною і масштабами нагадує дві попередні (1813–1849 pp. та

1921–1945 pp.) і супроводжується різким зростанням політичної та економічної нестабільності в геопросторі. На першому етапі фази великих потрясінь (2005–2008 pp.) глобальна динаміка характеризувалася наростанням нестійкості світового порядку, посиленням поляризації і загостренням конфліктів. У 2008 р. спекулятивно-фінансова та спровокована нею економічна криза спрацювала за тим самим сценарієм, що й на початку 1930-х років, ставши спусковим механізмом, який запустив фундаментальні процеси реструктуризації світового соціально-політичного устрою. Перехід до другого етапу (2009–2012 pp.) позначився глибокою фінансово-економічною кризою, що зруйнувала попередній світовий економічний порядок. Очевидно, що поглиблення цієї кризи і соціальні катаклізми, які її супроводжують, урешті-решт, змусять суб'єктів геопростору вдаватися до рішучих змін, зокрема до зміни попередніх економічної та політичної парадигм. Причому кожному суб'єкту доведеться формувати особливий шлях подолання наслідків кризи, що призведе до децентралізації геопростору, фрагментарно-протекціонізму і кризи інститутів міжнародного регулювання. Третій, заключний етап фази великих потрясінь (2013–2017 pp.) стане періодом глобальної геополітичної конфронтації та дестабілізації, що спричинить новий «перелід світу» [11, с. 20].

Висновки. Таким чином, в умовах загострення глобальних міжсистемних трансформацій на реструктуризацію геофінансового простору впливають системні детермінанти, що зумовлюють встановлення причинно-наслідкового зв'язку між нерівноважним глобальним розвитком і порушенням інтегральності єдності геофінансового простору. Зумовлені дією фундаментальних чинників, вони визначають не лише стратегічні вектори реструктуризації геофінансового простору у функціональному, просторовому і часовому вимірах, а й глибину міжсистемних трансформацій. При цьому стратегічні вектори реструктуризації геофінансового простору охоплюють широкий спектр заходів із реформування глобальної фінансової архітектури за одним із таких сценаріїв: «фінансовий регіоналізм», «реструктуризований Західний централізм», «фрагментарний протекціонізм», «трансформований мультilaterалізм». Кожен із них підпорядковується ймовірнісній логіці, а тому може реалізуватися лише за певного набору системних детермінант і передумов суспільного розвитку, які по-різному виявляються за різних інституціональних та соціально-економічних станів. В умовах руйнації вертикально-ієрархічних і лінійно детермінованих систем та загострення глобальних міжсистемних трансформацій найвірогіднішим сценарієм розвитку геофінансового простору є його реструктуризація на засадах подвійної логіки – «фінансового регіоналізму» і «трансформованого мультilaterалізму». У результаті утворюється геофінансовий простір інтегрованої конфігурації, що базуватиметься на принципах посилення глобального співробітництва, подвійної інтеграції (глобальної із переважанням регіональної), гармонізації механізмів регулювання на глобальному рівні, лібералізації взаємовідносин у межах регіональних блоків.

Висвітлення механізму і наслідків реструктуризації геофінансового простору за таким сценарієм потребує подальших наукових досліджень.

Література

1. Гальчинський А. С. Економічна методологія. Логіка оновлення : курс лекцій / А. С. Гальчинський. – К. : АДЕФ-Україна, 2010. – 572 с.
2. Гальчинський А. С. Політична ноекономіка: начала оновленої парадигми економічних знань / А. С. Гальчинський. – К. : Либідь, 2013. – 472 с.
3. The Future of the Global Financial System: A Near-Term Outlook and Long-Term Scenarios. A World Economic Forum Report in collaboration with Oliver Wyman [Electronic recourse]. – World Economic Forum, 2009. – 88 p. – Accessed mode : http://www3.weforum.org/docs/WEF_Scenario_Future_GlobalFinancialSystem_Report_2010.pdf
4. Кравчук Н. Я. Дивергенція глобального розвитку: сучасна парадигма формування геофінансового простору / Н. Я. Кравчук. – К. : Знання, 2012. – 782 с.
5. Яковец Ю. В. Глобальные экономические трансформации XXI века / Ю. В. Яковец. – М. : Экономика, 2011. – 384 с.

6. Зуев А. Глобализация: аспекты, о которых мало говорят / Андрей Зуев, Людмила Мясникова // Мировая экономика и международные отношения. – 2004. – № 8. – С. 54–60.
7. Маслов О. Мировой кризис. Часть 1 / О. Ю. Маслов [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.polit.nnov.ru/2008/04/14/crisglobcount>
8. Гаджиев К. Мировой экономический кризис в зеркале социокультурных и политико-культурных трансформаций / Камалудин Гаджиев // Мировая экономика и международные отношения. – 2010. – № 8. – С. 19–31.
9. Петров М. Трансформация глобальных финансов / Максим Петров, Дмитрий Плисецкий // Мировая экономика и международные отношения. – 2010. – № 7. – С. 3–22.
10. Лапкин В. В. Философия исторического прогнозирования: Ритмы истории и перспективы мирового развития в первой половине XXI века / В. В. Лапкин, В. И. Пантин. – Дубна : Феникс+, 2006. – 448 с.
11. Гришин И. Север – Юг: прогноз социально-экономической и политической динамики / И. Гришин : Материалы научного семинара «Современные проблемы развития» ; под ред. В. Хорос // Мировая экономика и международные отношения. – 2011. – № 2. – С. 13–23.

Стаття надійшла до редакції 12.07.2013

References

1. Halchynskiy, A. S. (2010). *Economic methodology. The logics of renewal*. Kyiv: ADEF-Ukraine (in Ukr.).
2. Halchynskiy, A. S. (2013). *Political nooconomics: the beginnings of economic knowledge renovated paradigm*. Kyiv: Lybid (in Ukr.).
3. The Future of the Global Financial System: A Near-Term Outlook and Long-

- Term Scenarios (2009). *A World Economic Forum Report in collaboration with Oliver Wyman*. Retrieved from http://www3.weforum.org/docs/WEF_Scenario_FutureGlobalFinancialSystem_Report_2010.pdf
4. Kravchuk, N. Ya. (2012). *Divergence of global development: the modern paradigm of geo-financial space forming*. Kyiv: Knowledge (in Ukr.).
  5. Yakovets, Yu. V. (2011). *Global economic transformations of XXI century*. Moscow: Economics (in Russ.).
  6. Zuiiev, A. (2004). Globalization: randomly mentioned aspects. *Mirovaya ekonomika i mezhdunarodnyie otnosheniya (World Economics and International Relations)*, 8, 54–60 (in Russ.).
  7. Maslov, O. (2008). *The world crisis. Part 1*. Retrieved from <http://www.polit.nnov.ru/2008/04/14/crisglobcount> (in Russ.).
  8. Gadzhiev, K. (2010). The world economic crisis in the mirror of socio-cultural and political-cultural transformations. *Mirovaya ekonomika i mezhdunarodnyie otnosheniya (World Economics and International Relations)*, 8, 19–31 (in Russ.).
  9. Petrov, M., & Plisetskiy, D. (2010). Global finances transformation. *Mirovaya ekonomika i mezhdunarodnyie otnosheniya (World Economics and International Relations)*, 7, 3–22 (in Russ.).
  10. Lapkin, V. V., & Pantin, V. I. (2006). *Philosophy of historical forecasting: the rhythms of history and prospects of world development in the first half of XXI century*. Dubna: Feniks plus (in Russ.).
  11. Grishin, I. (2011). North-South: a forecast of socio-economic and political dynamics. The Materials of Academic Seminar «The Modern Prospects of Development». *Mirovaya ekonomika i mezhdunarodnyie otnosheniya (World Economics and International Relations)*, 2, 13–23 (in Russ.).

Received 12.07.2013

УДК 330.341

I. Ю. Штулер

кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів та банківської справи, ВНЗ «Національна академія управління», Київ, Україна, shtuler.irina@yandex.ru

ПРОЯВИ ФІНАНСОВОЇ ДЕСТАБІЛІЗАЦІЇ ЄС ПІД ЧАС СВІТОВОЇ ФІНАНСОВОЇ КРИЗИ

Анотація. У статті надано характеристику європейського механізму фінансової стабілізації та опрацьований досвід країн Європи щодо посткризової стабілізації фінансового сектору. Визначено, що незалежно від рівня розвитку країни головними стратегічними цілями механізму фінансової

стабілізації є створення умов для соціально-економічного розвитку суспільства, підвищення рівня і якості життя населення. На основі проведеного аналізу автор доходить висновку щодо подальшого розширення «зони євро». Більш перспективним напрямом у цьому контексті виглядає активізація діяльності, спрямованої на створення нових зон вільної торгівлі.

Ключові слова: фінансовий ринок, дестабілізація, криза, грошово-кредитна політика, антикризовий менеджмент, міжнародний досвід.

I. Ю. Штулер

кандидат экономических наук, доцент кафедры финансов и банковского дела, Национальная академия управления, Киев, Украина

ПРОЯВЛЕНИЯ ФИНАНСОВОЙ ДЕСТАБИЛИЗАЦИИ ЕС В ПЕРИОД МИРОВОГО ФИНАНСОВОГО КРИЗИСА

Аннотация. В статье охарактеризован европейский механизм финансовой стабилизации и проработан опыт стран по посткризисной стабилизации финансового сектора. Определено, что независимо от уровня развития страны главными стратегическими целями механизма финансовой стабилизации является создание условий для социально-экономического развития общества, повышение уровня и качества жизни населения. На основе проведенного анализа автор приходит к выводу о дальнейшем расширении «зоны евро». Более перспективным направлением в этом контексте выглядит активизация деятельности, направленной на создание новых зон свободной торговли.

Ключевые слова: финансовый рынок, дестабилизация, кризис, денежно-кредитная политика, антикризисный менеджмент, международный опыт.

Iryna Shtuler

Ph.D. in Economics, Associate Professor, The National Academy of Management, Kyiv, Ukraine

THE SIGNS OF THE EUROPEAN UNION FINANCIAL DESTABILIZATION DURING THE GLOBAL FINANCIAL CRISIS

Abstract. *Introduction.* The implementation of stabilization measures in the financial system is one of the main priorities of the economic policy of many countries. This is due to the act that financial stability contributes to the efficient allocation of resources, risk sharing and thus stimulates economic activity and improves the well-being of the country. *The purpose* of the article is to study the signs of financial destabilization in the economic development of the EU during the period of crisis which affected the EU countries. *Results.* Based on the analysis, the author concludes that a promising direction in the context of further expanding the «euro zone» could be a revitalization of direction aimed at the new free trade zones creation. *Conclusion.* Financial recovery of the EU is connected with its further expanding and a choice of future development vector. Ukraine is a part of such a vector for the EU. Despite substantial economic problems in the EU, Ukraine's strategic course towards the European integration has to stay steady since this choice will help our country become stronger and gain new competitive advantages.

Key words: financial market instability; financial crisis; monetary policy; crisis management; international experience; free trade zones; integration.

JEL Classification: E42, E60, O19